

Ідентифікатор подання: 14

Тип: Секційна доповідь

АНАЛІЗ АКТИВНОСТЕЙ БІОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ І КОНСТРУКЦІЙНИХ ЕЛЕМЕНТІВ РЕАКТОРА ВВР-М

середа, 28 травня 2025 р. 17:15 (20 хвилин)

Число ядерних реакторів в усьому світі, які виводяться з експлуатації збільшується оскільки перші покоління реакторів досягли закінчення свого розрахункового терміну експлуатації. На сьогоднішній день виведені з експлуатації 200 енергетичних реакторів, з яких 12 – після пош-коджень в результаті аварії чи серйозного інциденту, 46 – передчасно з політичних міркувань, 139 – визнані нерентабельними чи такими, які відпрацювали розрахунковий термін експлуатації. Поряд з цим було виведено з експлуатації біля 500 дослідницьких реакторів та декілька па-ливних збірок.

В той же час АЕС є одним з найкрупніших джерел радіоактивного металобрухту та головним споживачем радіоактивно-забруднених матеріалів, які повторно використовуються. Величезна кількість доступного металу та його, переважно, низький рівень радіоактивності передбачають можливість його застосування в майбутніх енергоблоках. З врахуванням усіх типів ядерних установок, які будуть виведені з експлуатації, кількість металобрухту, отриманого в результаті виведення з експлуатації в найближче десятиліття оцінюється в ~ 30 млн. т.

Виходячи з вищевикладеного, метою даної роботи є як вимірювання активностей вищезгаданих радіонуклідів, так і довгоживучих радіонуклідів, розпад яких супроводжується випромінюванням γ -квантів за допомогою фотоактиваційної методики на зразках реактора ВВР-М ІЯД НАН України. Цей реактор знаходиться в експлуатації 65 років та в певній мірі може використовуватись для моделювання активностей при виведенні з експлуатації дослідницьких реакторів.

В конструкційних матеріалах основною гамма-активністю після зупинки реактора і протягом наступних 50 років є активність ^{60}Co . Вона легко вимірюється гамма-спектрометрами, зібраними на базі напівпровідникових детекторів, оскільки при розпаді ^{60}Co випромінюються γ -кванти високої енергії (1173 та 1333 кеВ). Знаючи активність ^{60}Co та співвідношення досліджуваних матеріалів порівняно з домішками кобальту можна розрахувати кількості радіоактивних нуклідів, які напрацьовуються в (п, γ)-реакції. Для визначення співвідношення різних елементів в конструкційних матеріалах ми використовували фотоактиваційну методику [1].

Нами досліджувались зразки бетону (далі зр. №1) та конструкційних матеріалів (виготовлені зі сталі болт, кутник, гайка, шайба (далі зр. 2-5, відповідно)). На рис. 1-2 приведені фрагменти γ -спектрів бетону та шайби після опромінення гальмівними гамма-квантами на мікротроні М-30 Інституту електронної фізики НАН України (м. Ужгород). Інші зразки не опромінювались.

Було виконано дві серії опромінь та вимірювань при максимальній енергії електронів (E_{gr}) 19.5 та 17.5 МеВ. Середній струм електронів складав 1 мкА при $E_{gr}=19.5$ МеВ та 2 мкА при $E_{gr}=17.5$ МеВ. Розкид електронного пучка по енергії не перевищував 0.25 % і він повністю накривав гальмівну мішень, яка складалася із танталової прямокутної пластини розмірами 5.2×4.6 см та товщиною 1.05 мм. За нею на відстані 8-20 см кріпились досліджувані мішені. За рахунок вищого струму та оптимального розташування мішеней вдалося досягти кращої активації при $E_{gr}=17.5$ МеВ.

Спектри мішеней вимірювались на γ -спектрометрах, зібраних на базі HPGe-детекторів фірм Canberra та Ortec з ефективністю реєстрації (15-40)% порівняно з NaI(Tl)-детектором розмірами 3''×3'' та блоків електроніки цих же фірм. Енергетична роздільна здатність спектрометрів складала 1.8-2.0 кеВ на γ -лініях 1332 кеВ ^{60}Co .

В γ -спектрах неопромінених зразків спостерігаються наступні довгоживучі радіонукліди:

^{94}Nb ($T_{1/2}=2\times 10^4$ років), ^{137}Cs ($T_{1/2}=30$ років), ^{133}Ba ($T_{1/2}=13$ років), ^{60}Co ($T_{1/2}=5.27$ роки), ^{152}Eu ($T_{1/2}=13$ років) та ^{154}Eu ($T_{1/2}=8.6$ років). В опромінених зразках (див. рис. 1-2) спостерігаються активності ^{57}Ni ((γ,n) -реакція на ^{58}Ni), ^{89}Zr ((γ,n) -реакція на ^{90}Zr), ^{99}Mo ((γ,n) -реакція на ^{100}Mo). Також спостерігаються активності ^{47}Ca та ^{43}K , як наслідок реакцій $^{48}\text{Ca}(\gamma,n)^{47}\text{Ca}$ та $^{44}\text{Ca}(\gamma,p)^{43}\text{K}$, відповідно.

З цих даних, використовуючи формули активаційного аналізу для даних нуклідів були отримані співвідношення мас необхідних ізотопів по відношенню до маси кобальту та ро-зраховані активності (див. табл. 1-2). В останній стрічці кожної таблиці наведено питомі рівні звільнення (Азв) від регулюючого контролю для кожного радіонукліда.

Рис. 1. Фрагменти γ -спектру активованого зразка №1 при $E_{\gamma} = 19.5$ МеВ. Вставка крайня справа зверху відповідає опроміненню при $E_{\gamma} = 17.5$ МеВ.

Рис. 2. Фрагмент γ -спектру активованого зр. №5 при $E_{\gamma} = 17.5$ МеВ.

Таблиця 1. Співвідношення мас та довгоживучі бета-активності в зразках з дослідницького реактора
Радіонуклід ^{41}Ca (^{40}Ca) ^{59}Ni (^{59}Ni) ^{63}Ni (^{62}Ni) ^{93}Zr (^{92}Zr) ^{93}Mo (^{92}Mo) ^{99}Tc

Співвідношення мас материнського нуклі-ду (в дуж-ках) та ^{59}Co Зр. №1 42080(6300) 1.02(17) 0.054(9) 0.40(6)

Зр. №5 5.2(6) 0.28(3) 0.076(11)

Активність на 01.12.2024 р., мБк/г Зр. №1 52(9) 0.019(4) 1.6(3) 1.7(6) $\times 10^{-5}$

Зр. №5 22.0(31) 1870(240) 0.025(4) 3.9(6) $\times 10^{-4}$

Зр. №2 0.33(5) 28.0(36) 3.8(6) $\times 10^{-4}$ 4.1(6) $\times 10^{-4}$

Зр. №3 0.23(3) 20.0(26) 2.6(4) $\times 10^{-4}$ 1.6(2) $\times 10^{-4}$

Зр. №4 28(4) 2360(300) 0.032(5) 2.3(3) $\times 10^{-4}$

Азв, мБк/г 105 104 103

Таблиця 2. Довгоживучі гамма-активності в зразках з дослідницького реактора

Радіонуклід ^{152}Eu ^{154}Eu ^{133}Ba ^{94}Nb ^{137}Cs ^{60}Co

Активність на 01.12.2024 р., мБк/г Зр. №1 4.0(4) 9.1(9) 4.1(9) 19,0(16)

Зр. №5 240(10) 44.0(22) 5.3(1.1) 190(8) 1470(66) 4430(200)

Зр. №2 67(3)

Зр. №3 8.4(4) 47(2)

Зр. №4 118(5) 20.2(15) 3.6(7) 52.0(23) 5900(250) 5580(240)

Азв, мБк/г 100 - 100

Виміряні активності довгоживучих радіонуклідів, які утворились в конструкційних матеріалах та бетонному захисті за допомогою зразків, відібраних в реакторі ВВР-М. Вперше для даного дослідницького реактору зроблена оцінка внеску довгоживучих радіонуклідів, розпад яких не супроводжується випромінюванням гамма-квантів. Показано, що активності даних радіонуклідів, за виключенням ^{63}Ni є значно нижчими рівнів звільнення, які можуть досягати десятків бекерель на грам.

В цілому можна відмітити, що найбільшу небезпеку представляє ^{60}Co , активність якого для окремих зразків значно перевищує рівень звільнення, який складає 100 мБк/г. Слід також конт-ролювати вміст ^{63}Ni , активність звільнення для якого складає 100 Бк/г.

1. V.A. Zheltonozhsky et al. Jour. of Envir. Rad. 227 (2021) 106509.

Authors: SAVRASOV, Andriy (Kyiv Institute for Nuclear Research); Д-р. MYZNIKOV, Dmytro (Kyiv Institute for Nuclear Research); Д-р. KULICH, Nadija (Kyiv Institute for Nuclear Research); Д-р. SLISENKO, Vasyl (Kyiv Institute for Nuclear Research); Д-р. ZHELTONOZHISKY, Viktor (Kyiv Institute for Nuclear Research)

Доповідач: Д-р. MYZNIKOV, Dmytro (Kyiv Institute for Nuclear Research)

Тип засідання: Атомна енергетика

Класифікація за напрямком: Атомна енергетика